

Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних
відносин

Кафедра історії України

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач аспірантури і докторантури

Ірина ЧИСТЯКОВА

«*05*» *вересня* 2024 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
(ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ)**

галузь знань **03** Гуманітарні науки

спеціальність **032** Історія та археологія

освітньо-наукова програма **Історія та археологія**

мова навчання **українська**

Погоджено науковою радою Сумського
державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка

«*05*» *вересня* 2024 р.

Голова:

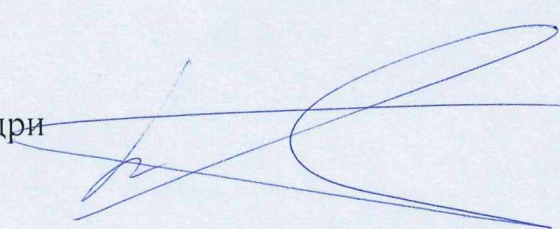
Оксана БОРЯК Оксана БОРЯК, д.п.н., проф.

Розробники:

1. Власенко Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України
2. Сокирська Владилена Володимирівна, доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри історії України
Протокол № 1 від «29» серпня 2024 р.

Завідувач кафедри
історії України

В'ячеслав ОЛІЦЬКИЙ

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Третій (освітньо-науковий) ступінь	Обов’язкова	
		Рік підготовки:	
		2-й	-й
		Семестр	
2-й		-й	
Лекції			
год.		год.	
Практичні, семінарські			
год.		год.	
Індивідуальні			
год.		30 год.	
Самостійна робота			
год.		год.	
Консультації:			
год.		год.	
Загальна кількість годин - 90			Вид контролю: залік

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Методологічні основи наукових досліджень (за темою дисертації)» є складовою частиною циклу підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня «доктор філософії» та завершальним етапом підготовки здобувачів освіти до професійної діяльності в галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 032 Історія та археологія.

Метою викладання навчальної дисципліни «Методологічні основи наукових досліджень (за темою дисертації)» є оволодіння теоретичними знаннями й набуття практичних навичок щодо проведення наукових досліджень, обробки, аналізу й визначення та представлення результатів наукових досліджень з теми дисертації.

Завданнями навчальної дисципліни «Методологічні основи наукових досліджень (за темою дисертації)» є:

- набуття знань про особливості організації та проведення наукової та науково-дослідницької роботи;
- оволодіння засобами пошуку та формування ідей щодо наукової діяльності;
- отримання уявлення про організацію та діяльність сучасних наукових закладів;
- навчання практичним навичкам роботи з науковою літературою;
- формування системи вмінь щодо використання методології досліджень, у процесі підготовки дисертаційної роботи;
- застосування творчого дослідницького підходу до організації наукової діяльності;
- формулювання перспектив подальших наукових досліджень у галузі вищої освіти;
- розвиток професійної компетентності, аналітичного і критичного мислення та здатності до самовдосконалення.

Засвоєння програмного матеріалу дисципліни «Методологічні основи наукових досліджень (за темою дисертації)» забезпечує оволодіння загальними та фаховими компетентностями відповідно до освітньо-наукової програми «Історія та археологія»:

ІК. Здатність до розв'язання комплексних проблем в галузі гуманітарних наук під час професійної або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики.

ЗК01. Здатність до оволодіння загальнонауковими компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, загального культурного кругозору, здатність саморозвиватися і самовдосконалюватися протягом життя в контексті неперервної фахової підготовки, дотримання у фаховій діяльності норм професійної етики, принципів академічної доброчесності, міжкультурної толерантності, керування загальнолюдськими цінностями.

ЗК02. Здатність до абстрактного мислення, критичного аналізу та синтезу, оцінки сучасних наукових досягнень, генерування нових ідей при вирішенні дослідницьких і практичних завдань, володіння креативним способом мислення.

ЗК03. Здатність до пошуку, оброблення, аналізу і контекстуалізації значного обсягу наукової інформації з різних джерел, інтерпретацію результатів наукових досліджень.

ЗК04. Здатність розробляти наукові проекти, управляти ними, складати пропозиції щодо їх фінансування, реєстрації прав інтелектуальної власності.

ЗК06. Здатність застосовувати сучасні інформаційні технології, бази даних та інші електронні ресурси, спеціалізоване програмне забезпечення у науковій та навчальній діяльності, критично ставитись до отриманої інформації.

ЗК07. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти, наукових установах, організаціях, використовувати сучасні методи і технології наукової комунікації державною та іноземною (англійською) мовами, володіти комунікативною культурою.

ЗК08. Здатність до оволодіння загальнонауковими компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, загального культурного кругозору, здатність саморозвиватися і самовдосконалюватися протягом життя в контексті неперервної фахової підготовки, дотримання у фаховій діяльності норм професійної етики, принципів академічної доброчесності, міжкультурної толерантності, керування загальнолюдськими цінностями.

СК04. Здатність розв'язувати широке коло проблем і завдань у галузі історії на основі розуміння їх природи, чинників впливу, тенденцій розвитку і з використанням теоретичних та експериментальних методів.

СК05. Здатність до реалізації завдань міждисциплінарних історичних досліджень.

СК06. Здатність планувати й організовувати професійну та науково-інноваційну діяльність у галузі історії, зокрема в ситуаціях, що потребують нових стратегічних підходів.

СК07. Здатність до історико-креативної діяльності в науково-інноваційній сфері.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Вивчення навчальної дисципліни «Методологічні основи наукових досліджень (за темою дисертації)» базується на засадах інтеграції теоретичних та практичних знань із дисциплін, що вивчалися на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях вищої освіти.

3. Результати навчання за дисципліною

Результати навчання за дисципліною «Методологічні основи наукових досліджень (за темою дисертації)» передбачають такі освітні і професійні компетентності, що включають здатність до: засвоєння нормативно-правової

бази проведення наукових та науково-дослідних робіт в Україні; впровадження наукових розробок; готовність до роботи з науково-дослідницькими документами; готовність до застосовування набутих знань у професійній діяльності; здатність брати участь у професійних дискусіях та інтерактивних обговореннях, логічно аргументуючи власну точку зору; володіння практичними способами пошуку наукової та професійної інформації з використанням сучасних комп'ютерних засобів, мережових технологій, баз даних і знань; володіння дослідницькими навичками щодо вивчення актуальних історичної науки.

RH01	Виділяти загальнонаукові (філософські) компетентності, спрямовані на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору.
RH02	Демонструвати системний науковий світогляд, уміння креативно мислити, формулювати висновки і розробляти рекомендації з використанням новітніх технологій у розв'язанні поставлених завдань.
RH03	Узагальнювати, критично мислити й аналізувати явища та проблеми, які вивчаються.
RH04	Вміти готувати наукові тексти та доповіді, доступно, на високому науковому рівні доносити сучасні наукові знання та результати досліджень до професійної та непрофесійної спільноти
RH06	Дотримуватись етичних норм, враховувати авторське право та норми академічної доброчесності при проведенні наукових досліджень, презентації їх результатів та у науково-педагогічній діяльності.
RH07	Використовувати нормативно-правове та науково-методичне забезпечення вищої освіти, сучасні засоби і технології організації та здійснення освітнього процесу, різноманітні аспекти виховної роботи, інноваційні методи навчання.
RH08	Планувати та реалізовувати на практиці оригінальне самостійне наукове дослідження, яке має наукову новизну, теоретичну і практичну цінність та сприяє розв'язанню значущих соціогуманітарних проблем історичного процесу.
RH11	Володіти концептуальними та методологічними знаннями в галузі історичних наук та бути здатним застосовувати їх до професійної діяльності на межі предметних галузей.

PH12	Демонструвати навички роботи з сучасним функціонально-інструментальними та комунікативними основами дослідження історії та археології.
PH13	Знайти оригінальне інноваційне рішення, направлене на розв'язання конкретної історичної проблеми.
PH15	Орієнтуватися в масиві наукової літератури з вітчизняної історії, систематизувати науковий матеріал, критично аналізувати історичні джерела та історичні праці.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	Здобувач освіти глибоко й упевнено засвоїв увесь матеріал, послідовно, логічно вірно його відтворює. Може пов'язати теоретичні та практичні сторони дисципліни, вільно відповідає на нестандартні запитання, показує знання монографічного матеріалу з питання, вірно обґрунтовує наукові поняття, володіє навичками виконання практичних завдань, виявляє вміння самостійно узагальнювати матеріал, не допускає при цьому помилки
82 - 89	Здобувач освіти знає програмний матеріал, не допускає суттєвих недоліків у відповіді, може вірно використовувати теоретичні положення й володіє навичками при виконанні практичних завдань
74 - 81	
64 - 73	Здобувач освіти засвоїв лише основний матеріал, але погано орієнтується в окремих положеннях, припускається помилок або неточностей у формулюваннях, порушує логіку та послідовність у викладенні програмного матеріалу та має складнощі при виконанні практичних завдань
60 - 63	
35-59	Здобувач освіти не володіє знаннями щодо значної частини програмного матеріалу, припускається суттєвих помилок, з великими труднощами виконує практичну роботу
1 - 34	

Розподіл балів

Приклад для заліку

Поточний контроль															Разом	Сума
РОЗДІЛ 1																
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T 10	T 11	T 12	T 13	T 14	T 15		100
Поточний контроль															45	
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3		
Контроль самостійної роботи																
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	3		

T 1, T 2 ... T 4 – теми

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	
60 - 63	E	задовільно
35-59	FX	
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Залік, презентації результатів виконаних завдань та наукових досліджень.

6. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Методологічні основи наукового дослідження зі спеціальності 032 Історія та археологія

Тема 1. Особливості здійснення наукового дослідження з історії (Сутність історичного дослідження. Мета історичного дослідження. Проблеми проведення історичного дослідження).

Тема 2. Структура наукового дослідження з історії (Загальна схема наукового дослідження з історії. Композиція наукового дослідження. Структура дисертації).

Тема 3. Етапи науково-дослідної роботи за темою дисертації (вибір (постановка) теми або проблеми дослідження; ознайомлення із станом обраної для дослідження проблеми; уточнення проблеми (теми) і складання програми дослідження; систематичне накопичення дослідних матеріалів; зведення (опрацювання) результатів дослідження; теоретичний аналіз результатів дослідження; літературне оформлення результатів дослідження; упровадження результатів дослідження у практику; оцінювання значущості результатів дослідження).

Тема 4. Особливості наукового пошуку під час проведення наукового дослідження (наукова інформація та її джерела; роль інформації у наукових дослідженнях та класифікація наукових документів; структура та призначення наукових документів; принципи збору інформаційного матеріалу, робота із джерелами інформації).

Тема 5. Технологія роботи над змістом дисертації (послідовність роботи над дисертацією; вибір теми дисертації та вимоги до її формулювання; визначення об'єкту, предмету дослідження, його мети й завдань; складання плану дисертації та підбір джерельної бази і літератури; організація праці під час проведення наукових досліджень).

Тема 6. Категоріальний апарат наукового дослідження з теми (сутність та складові категоріального апарату).

Тема 7. Теоретичні методи дослідження за темою дисертації (сутність теоретичних методів наукового дослідження; характеристика основних теоретичних методів наукового дослідження; особливості логічного та хронологічного підходів під час проведення теоретичних досліджень).

Тема 8. Емпіричні методи дослідження за темою дисертації (сутність емпіричних методів наукового дослідження; характеристика основних

емпіричних методів наукового дослідження; особливості логічного та хронологічного підходів під час проведення емпіричних досліджень).

Тема 9. Метод моделювання у процесі виконання наукового дослідження за темою дисертації (моделювання як метод наукового пізнання; сутність моделювання; моделі в науковому дослідженні; класифікація моделей).

Тема 10. Особливості та форми впровадження результатів дослідження (основні вимоги до опублікування результатів досліджень; структура наукових праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації; вимоги до написання монографій та наукових статей; апробація та впровадження результатів дисертації).

Тема 11. Особливості аналізу стану дослідженості проблеми дослідження (обґрунтування підходів до проведення аналізу стану дослідженості наукової проблеми; функції аналізу наукової літератури; методика читання наукової літератури; основні завдання огляду літератури; основні критерії правильності написання огляду).

Тема 12. Завдання формування джерельної бази дослідження (визначення джерельної бази дослідження; культура роботи з джерелами дослідження; різновиди класифікації джерел; методика збору наукової інформації; основні завдання огляду літератури; етапи та вимоги створення джерельної бази дослідження; основні форми методики аналізу джерельної бази дослідження).

Тема 13. Робота з уточнення тлумачень понять з теми дослідження (основні поняття та визначення; теоретична робота з уточнення тлумачень понять, недопустимість довільного вживання термінів).

Тема 14. Особливості опрацювання історичних джерел (архівні документи, усні джерела, періодичні видання, як історичне джерело).

Тема 15. Науково-методичні підходи до написання дисертаційної роботи (прийоми викладення матеріалів наукового дослідження; тези та аргументи в науковому дослідженні; гіпотеза дослідження;

особливості написання та складові вступу до дисертації; робота над розділами дисертації; висновки до дисертації та взаємозв'язок «завдання – наукова новизна – висновки»; мова та стиль викладу матеріалу; авторське виконання дисертації і плагіат).

6.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Індивідуальні	Конс.	Самост.р		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост. робота
РОЗДІЛ 1. Методологічні основи наукового дослідження зі спеціальності 032												
Історія та археологія												
Тема 1. Особливо сті здійсненн я наукового досліджен ня з історії	6			2		4						
Тема 2. Структура наукового дослідженн я з історії	6			2		4						
Тема 3. Етапи науково-дослідної роботи за темою дисертації	6			2		4						
Тема 4. Особливо сті науковог о пошуку під час проведен ня науковог	6			2		4						

о досліджен ня												
Тема 5. Технологія роботи над змістом дисертації	6			2		4						
Тема 6. Категорія льний апарат науковог о досліджен ня з теми	6			2		4						
Тема 7. Теоретич ні методи досліджен ня за темою дисертаці ї	6			2		4						
Тема 8. Емпіричн і методи досліджен ня за темою дисертаці ї	6			2		4						
Тема 9. Метод моделюва ння у процесі виконанн я науковог о досліджен ня за темою дисертаці ї	6			2		4						
Тема 10. Особливо сті та форми впровадж ення результат	6			2		4						

ів досліджен ня												
Тема 11. Особливо сті аналізу стану досліджен ості проблеми досліджен ня	6			2		4						
Тема 12. Завдання формуван ня джерельн ої бази досліджен ня	6			2		4						
Тема 13. Робота з уточненн я тлумачен ь понять з теми досліджен ня	6			2		4						
Тема 14. Особливо сті опрацюва ння історичн их джерел	6			2		4						
Тема 15. Науково- методичн і підходи до написанн я дисертаці йної роботи	6			2		4						
Усього годин	90			30		60						

Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1			
2			
Разом			

Теми індивідуальних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Особливості здійснення наукового дослідження з історії	2	
2	Структура наукового дослідження з історії	2	
3	Етапи науково-дослідної роботи за темою дисертації	2	
4	Особливості наукового пошуку під час проведення наукового дослідження	2	
5	Технологія роботи над змістом дисертації	2	
6	Категоріальний апарат наукового дослідження з теми	2	
7	Теоретичні методи дослідження за темою дисертації	2	
8	Емпіричні методи дослідження за темою дисертації	2	
9	Метод моделювання у процесі виконання наукового дослідження за темою дисертації	2	
10	Особливості та форми впровадження результатів дослідження	2	
11	Особливості аналізу стану дослідженості проблеми дослідження	2	
12	Завдання формування джерельної бази дослідження	2	
13	Робота з уточнення тлумачень понять з теми дослідження	2	
14	Особливості опрацювання історичних джерел	2	
15	Науково-методичні підходи до	2	

	написання дисертаційної роботи		
Разом		30	

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Особливості здійснення наукового дослідження з історії		
2	Структура наукового дослідження з історії		
3	Етапи науково-дослідної роботи за темою дисертації		
4	Особливості наукового пошуку під час проведення наукового дослідження		
5	Технологія роботи над змістом дисертації		
6	Категоріальний апарат наукового дослідження з теми		
7	Теоретичні методи дослідження за темою дисертації		
8	Емпіричні методи дослідження за темою дисертації		
9	Метод моделювання у процесі виконання наукового дослідження за темою дисертації		
10	Особливості та форми впровадження результатів дослідження		
11	Особливості аналізу стану дослідженості проблеми дослідження		
12	Завдання формування джерельної бази дослідження		
13	Робота з уточнення тлумачень понять з теми дослідження		
14	Особливості опрацювання історичних джерел		
15	Науково-методичні підходи до написання дисертаційної роботи		

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

Войтович, Р. В. (2010). *Філософські проблеми наукового пізнання (опорний конспект)*: Навчальний посібник. К.: 2010.

Конспект лекцій з курсу «Методика виконання дисертаційної роботи (PhD Thesis Prospectus)» для здобувачів наукового ступеня доктора філософії (2019). І. Я. Омецінська (укл.). Тернопіль: ТНЕУ.

Методологічні засади педагогічного дослідження: монографія (2013). В. С. Курило, Є. М. Хриков (ред.). Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка».

Наукова робота за темою магістерської дисертації. Науково-дослідна робота за темою магістерської дисертації. Частина II: конспект лекцій (2016). Г. М. Розорінов, В. М. Співак. Київ: НТУУ «КПІ».

Тулайдан, В. (2017). Основи наукових досліджень. Ужгород.

Хриков, Є. М. (2015). Аналіз стану дослідженості наукової проблеми у галузі порівняльної педагогіки. Український педагогічний журнал, 4, 57-64.

Шейко, В. М., Кушнарєнко, Н. М. (2002). Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. К.: Знання-Прес.